

Esperanto-nytt 2/2001

Katastrofen i USA

Et av styremedlemmene i Det internasjonale esperantoforbundet, prof. Humphrey Tonkin, underviser ved universitetet i Hartford, som ligger midt mellom New York og Boston. To dager etter katastrofen sendte han denne e-postmeldingen på esperanto til forbundets medlemmer rundt om i verden:

DE SISTE to dagene har jeg fått en mengde (sikkert over hundre) meldinger fra hele verden -- kondolanser fra nasjonale [esperanto-]forbund, liknende e-postbrev fra lokalgrupper, bekymrede spørsmål fra kolleger og venner. Det har i det hele tatt vært en ekstraordinær reaksjon på de tragiske hendelsene i New York og Washington. Jeg vil gjerne tilføye min personlige takk til den som vår hovedrepresentant (ĉefdelegito) allerede har sendt.

Verdensforbundets kontor ligger i en annen del av New York og er ikke berørt. Jeg snakket i dag med kontorlederen, og hun sa at hun har kontakt med flere av dem som er aktive med esperanto i New York, men har ikke hørt om noen som ble rammet av eksplosjonene eller sammenstyrtede hus. Sannsynligvis og forhåpentligvis har alle overlevd i god behold.

Svært mange mennesker, og jeg selv også, ser på katastrofen med en viss følelse av maktesløshet. Mange av oss kjenner noen som har mistet kjente og kjære. For egen del, som universitetslærer forsøker jeg å hjelpe studentene mine til å forstå og forson seg med tragedien. Universitetet vårt organiserte allerede på tirsdag et minnesamvær, som samlet over tusen mennesker, og dagen etter -- i går -- brukte jeg en stor del av mine ordinære forelesninger til å diskutere med studentene. Det samme gjorde andre professorer. Jeg tror ikke at vanlige mennesker her forstår hvor sterke og forskjellige følelser folk i andre land har overfor USA og dets innflytelse. Denne forvirringen kommer i tillegg til lidelsen til dem som har mistet noen i familie eller vennekrets.

Det som har hendt er et enormt sjokk, ikke bare på grunn av tapet av tusener av liv, men også fordi det har rystet en hel nasjon, som nå er tvunget til å revurdere sin rolle i verden, sin holdning og sin politikk. Jeg -- og mange med meg -- håper at dette vil føre til mer åpenhet i våre relasjoner med andre land, og mer forståelse. I esperantomiljøet er vi vel alle enige om hvor viktig det er med dialog mellom likeverdige parter når man møtes internasjonalt.

Det europeiske språkåret 2001:

Hvilken vei går EU?

Esperanto-modellen overlegen

I VERDENS mange internasjonale fora praktiseres forskjellige løsninger på språkproblemet:

FN prøvde først å greie seg med to arbeidsspråk: engelsk og fransk, men måtte etter hvert utvide til seks. UNESCO har åtte. EU likestiller prinsipielt alle medlemslandenes nasjonalspråk -- i dag 11, men utvidelsen østover tvinger fram en reform: Noen foreslår en reduksjon til to eller tre språk, noen til ett eneste. Nå har Claude Piron, sveitsisk oversetter og psykolog, foretatt en bred studie av fordelene og ulempene ved de forskjellige løsningene.

Han stiller opp fire modeller:

1. **FN-modellen**, som bruker noen få av medlemslandenes språk ved hjelp av tolker og oversettere.
Denne modellen brukes også av mange andre inter-nasjonale organisasjoner.
2. **Ettspråkmodellen**, hvor man f.eks. i et internasjonalt firma bruker ett nasjonalt språk, som oftest engelsk, i alle offisielle sammenhenger.
3. **EU-modellen**, hvor alle medlemslandenes nasjonalspråk er likeverdige.
4. **Esperanto-modellen**, hvor alle bruker det samme internasjonale språket som arbeidsspråk. Det er som oftest esperanto, men f.eks. i Øst-Afrika er det også aktuelt med swahili.

De fire modellene blir vurdert ut fra 12 kriterier:

1. **Studieinnsats**. For å mestre et fremmedspråk på et nivå tilstrekkelig for inter-nasjonale møter trengs det minst 10 000 timer med studier og praksis.

Hvor mye fremmedspråkstudier forutsetter hver av modellene?

- FN-modellen: Dersom man ikke er så heldig å ha et av arbeidsspråkene som morsmål, må man lære (minst) ett fremmedspråk.
- Den ettspråklige modellen: Det samme, men uten å kunne velge språk.
- EU-modellen: Språkstudier ikke nødvendige.
- Esperantomodellen: Man må lære esperanto.

2. **Statlig investering i fremmedspråkundervisning**. Den enkeltes språkstudier forutsetter at staten bekoster et utdanningssystem. FN- og EU-modellen krever utgifter til utdanning av tolker og oversettere. Esperanto, derimot, er såpass greit å lære at hver enkelt kan tilegne seg det uten videre.

3. **Utgifter i den enkelte internasjonale organisasjonen**. Også her er det tunge investeringer -- særlig i EU-modellen -- til trening av tolker og oversettere, og til lokaler og utstyr til disse, som de ettspråklige modellene slipper.

4. **Favorisering og diskriminering**. Ved de to første modellene er ett eller noen få språk favorisert, mens de som har de andre som morsmål, får en urettmessig belastning. På et FN-møte kan en argentiner, syrer eller kineser uttale seg veltalende og overbevisende på sitt morsmål, mens en afghaner, en brasilianer eller en japaner må streve med å uttrykke seg på et fremmedspråk. Det er også konstatert at de som kan bruke morsmålet, tar ordet oftere enn de som må ty til et fremmedspråk. «Det er ingen tvil om at man føler seg politisk sett sterkest når man bruker sitt eget språk», står det i en EU-rapport.

5. **Utgifter til de enkelte konferansene**. Først og fremst lønnsutgiftene til oversettere og sekretærer veier tungt, særlig i EU-systemet.

men også om alle slags deklarasjoner, arbeids-rapporter, studier og møteprotokoller. I EU oversettes det over 3 millioner ord daglig. Kostnadene avhenger av språkene, men anslås til 10-20 kroner per ord. En stor andel av oversetterens tid går til å etterforske faktiske forhold for å finne informasjon som er skjult i originalspråket men som trengs i språket det oversettes til*.

7. **Ventetid på dokumenter.** I FN vil det normalt gå 24 dager før et dokument er tilgjengelig på alle arbeidsspråkene. Dette kan reduseres til seks dager for hastesaker som gis høy prioritet. Ved en ettspråklig modell vil dokumentene være tilgjengelige med en gang.

8. **Informasjonstap og fordreining.** Et informasjonstap på 10% ved over-settelse og en meningsfordreining på 2-3% betraktes som normalt. Ved simultanoversettelse mellom to mindre brukt språk som f.eks. gresk og dansk, som gjerne må utføres i to trinn, gjennom engelsk eller fransk, kan informa-sjonstapet nå opp i 50%. Frekvensen av slike feil vil være proporsjonal med oversettelsesmengden -- altså størst ved EU-systemet og minst ved et ettspråklig system. Men faren er større ved bruk av et vanskelig nasjonalspråk enn ved det regelmessige esperanto.

9. **Redusert kvalitet i muntlig kommunikasjon,** bl.a. ved at man uttrykker seg nølende og mindre nyansert på et fremmedspråk enn på sitt morsmål og med små eller små grammatiske og fonetiske feil som kan virke meningsforvir-rende. På esperanto kan enhver som følger språkets regler, uttrykke seg fritt og uten hemninger -- det er ikke nødvendig å ta hensyn til hva som er gjengs språkbruk hos innfødte talere.**

10. **Redusert kvalitet i skriftlig kommunikasjon.** Engelsk er ofte brukt som skriftspråk, men dets mangel på grammatisk presisjon kan føre til direkte tvetydige uttrykk***.

11. **Begrensninger på hvor og når** man kan kommunisere pga avhengighet av tolker og teknisk utstyr; irritasjon og tretthet som skyldes konstant bruk av høreapparater eller å måtte anstrenge seg for å forstå feilaktig uttale. Dette gjelder alle modeller hvor det brukes fremmedspråk.

12. **Fremtidig forverring av problemene.** Rammer først og fremst EU-modellen, som blir fullstendig uhåndterlig når antall medlemsland økes. Men også FN-modellen er utsatt, for det kommer stadig krav om å tilføye bruk av nye språk, som f.eks. tysk eller japansk, i internasjonale organisasjoner.

* F.eks. forteller det engelske uttrykket *his secretary* at sjefen er en mann, men det indikerer ikke om sekretæren er mannlig eller kvinnelig. På fransk er det omvendt: *son secrétaire* er en mannlig sekretær, men det er ikke mulig å vite om sjefen er mannlig eller kvinnelig. Da må oversetteren gå på jakt for å undersøke saken, og det vil ikke alltid være tilstrekkelig å bare se på navnet hvis vedkommende hører til en fremmed kultur. Er f.eks. kineseren Tan Buting en mann eller en kvinne?

** På esperanto er man fri til å uttrykke f.eks. setningen "jeg takket ham" på samme måten som på norsk eller engelsk: *mi dankis lin*, men også som på tysk: *mi dankis al li* eller etter fransk modell: *mi lin dankis*. På engelsk derimot er man bundet av ulogiske former: Et barn på 6-7 år kan, selv etter å vært omgitt av det engelske språket i 10 000 timer, komme i skade for å si *It's mines* (istedenfor *it's mine*) -- etter analogi med *yours, his, hers, ours, theirs*.

*** Uttrykket *Japanese encephalitis vaccine* kan lett oppfattes som "en encefalittvaksine produsert i Japan". Men

(Språkeksempelene er tatt fra artikkelen til Piron.)

Vurdering av modellene

Piron vurderer så hver av de fire modellene i henhold til disse tolv kriteriene, etter en skala fra 0 til 10, hvor 10 betyr maksimal ulempe, mens 0 betyr ingen ulempe. Den verst tenkelige modellen ville altså få til sammen 120 (minus-)poeng, mens den ideelle ville få 0.

Kriterium	Modell			
	FN	Ett-språklig	EU	Esperanto
Studieinnsats	8	8	0	3
Statlig investering i fremmedspråkundervisning	9	9	5	0
Utgifter i den enkelte internasjonale organisasjonen	8	0	10	0
Privilegering og diskriminering	6	5	0	0
Utgifter til de enkelte konferansene	7	0	10	0
Utgifter til oversettelse av dokumenter.	6	0	10	0
Ventetid på dokumenter	6	0	6	0
Informasjonstap og fordreininger	5	4	6	0
Redusert kvalitet i muntlig kommunikasjon.	5	6	0	1
Redusert kvalitet i skriftlig kommunikasjon	3	4	0	1
Begrensninger på hvor og når man kan møtes	8	3	8	0
Fremtidig forverring av problemene	5	0	10	0
SUM	76	39	65	5

Tabellen viser at FN-modellen får 76 poeng, og er altså den minst egnede, etterfulgt av EU-modellen, som får 65 poeng og den ettspråklige modellen med 39 poeng. Suverent best, med bare 5 poeng, er esperantomodellen.

Vurderingene er basert på observasjoner av den språklige kommunikasjonen i forskjellige typer organisasjoner og ved møter og konferanser, hvor de respektive modellene ble benyttet. Tallene for esperantomodellen bygger på studier av internasjonale konferanser o.l. rundt om i verden med deltakerne med minst fem forskjellige morsmål.

Men på den annen side -- tilføyer Piron -- har denne modellen i dagens verden én enorm ulempe: Utenom noen få frivillige organisasjoner ville bruken av esperanto måtte innføres fra grunnen av. I og for seg ville ikke dette være spesielt vanskelig, på grunn av esperantos gunstige språklige egenskaper. Men valget av den mest hensiktsmessige modellen må foretas på bakgrunn av en rekke politiske, sosiale, kulturelle og økonomiske krefter som skaper treghet og favoriserer opprettholdelse av privilegier framfor en radikal endring til fordel for en mer kostnadsbesparende og demokratisk løsning, hvor alle kulturer møtes på like fot. I forhold til verdens befolkning er det få mennesker som har muligheten til virkelig å mestre engelsk, men likevel har tendensen i internasjonalt samkvem i de senere årene gått i retning av bruk av engelsk etter ettspråkmodellen. Dette har ført til fremveksten av en språklig elite, som ikke er innstilt på å gi slipp på de mange fordelene den får ved å tilhøre en liten krets som kan delta i global kommunikasjon.

Men selv om vi tar hensyn til dette ved å føye til to kriterier i tillegg, som går på behovene for å organisere esperantoundervisning over hele verden og for å overvinne tregheten, og tildeler esperantomodellen hele 10 poeng på begge, mens de andre får 0, har denne modellen fremdeles et betydelig forsprang overfor de øvrige, påpeker Piron, som avslutter ved å spørre om ikke disse konklusjonene bør tas hensyn til når språkbruk på det internasjonale nivået diskuteres.

Linguistic Communication - A Comparative Field Study (23 s.) Universala Esperanto-Asocio, Rotterdam, 2000.

http://www.geocities.com/c_piron/0.html. Også på fransk.

Sluttkommentar: Hvor går EU?

ved Ejnar Hjorth, Danmark

EU GÅR i retning av endringer i den nåværende språkordning. Om få år vil antallet språk bli så stort at ordningen ikke kan opprettholdes i sin nåværende form. I prinsippet kunne man derfor nå i ro og mak utnytte nødvendigheten av endringer til å ta de første skritt i retning av den mest fordelaktige av de ovennevnte modellene -- på samme måten som man på andre områder gjør unionen klar til utvidelse og søkerlandene klar til opptak.

Men det skjer ikke. Språkordningen er ikke på dagsorden, verken i EU eller i forhandlingene med søkerlandene. Man vet ikke hva man skal gjøre, for det er verken politisk eller folkelig oppbakning for noen av de to metodene som kunne lette presset på språkordningen: begrensning i antallet arbeidsspråk eller overgang til esperanto-modellen. Man lar derfor problemet ligge og vokse, inntil tilstanden blir så utålelig at den tvinger handling igjennom. Og hvilken vei vil så EU gå?

Et skritt i feil retning

Det kan neppe være tvil om at man i første omgang vil velge diskrimineringens og ulikhetens vei, altså begrense antall språk. Av den enkle grunn at det er det eneste middel som raskt kan tas i bruk. Men dette vil være et skritt i feil retning. Som skjemaet til Claude Piron viser, vil man da gå fra den nestdårligste modellen (EU) i retning av den allerdårligste (FN). Men i en tid hvor etiske fordringer er i vekst vil dette neppe være en løsning som er holdbar i lengden.

Ens eget språk

for det er en som som er besyret med et språk som ikke er deres eget, men han mener det viktig å supplere med opplysninger om esperanto.

Hans erfaringer, iakttagelser og forklaringer kan resymeres i en vurdering ved prof Pierre Janton ved universitetet i Clermont Ferrand i Frankrike:

"Selv om esperanto ikke er morsmål, så er det heller ikke et fremmedspråk. Den som taler godt esperanto, vil alltid føle det som sitt eget språk, hvilket -- hvis vi ser bort fra de sjeldne tilfelle av perfekt tospråkighet -- ikke kan sies om noe annet språk som man har måttet lære."**

*Europaparlamentet: *Rapport sur la droit à l'utilisation de sa propre langue*. 1994.

**P.Janton: *La résistance psychologique aux langues construites, en particulier à l'espéranto*. 1983.

Ny årbok med nesten 2000 adresser

2001-utgaven av verdensforbundets årbok, som kom ut i juni, inneholder adressene til over tusen lokalkontakter i over 90 land og over 1400 kontakter for spesielle fagområder eller interessefelt, spredt over hele verden. Denne adresselisten utgjør en informasjonstjeneste for UEAs mange tusen direkte og tilknyttede medlemmer. Tradisjonelt har denne vært basert på skriftlige henvendelser gjennom posten, men i de senere årene er det stadig flere som oppgir telefonnummer eller e-postadresse. Årboka har kommet ut i denne formen siden 1909, men nå diskuteres det forslag om heller å gjøre en mer omfattende medlemsliste direkte tilgjengelig på nettet.

Årboka inneholder også adressene og konsise opplysninger om de 62 tilknyttede landsforbund og kontaktadresser i 18 andre land, mens en mangfoldig liste over fag- og interesseorganisasjonene basert på bruk av esperanto - *- Agrikulturo, Alternativa ekonomio, Arto, Astronomio, Ateismo, Automobilismo...* -- fyller 17 sider i boka.

Blant andre opplysninger i årboka finner vi tekstene til de to UNESCO-resolusjonene til støtte for esperanto (1954 og 1985), faste radioprogrammer, adressene til de største esperanto-bibliotekene, og om Akademiet og diverse medlemstjenester, som f.eks. kontaktsentralen for dem som søker brevvenner i andre land.

Vennskapsbyutveksling med esperanto

Esperantogruppen i den tyske byen Forchheim hadde lyst til å etablere direkte kontakt med folk i vennskapsbyen Gherla i Romania. De sendte en forespørsel om det var noen der som kunne esperanto. Svaret var dessverre nei, men en engelsklærer og hans kone var i hvert fall interessert. Det ble ordet med lærebøker til dem, og bare noen få uker senere fikk Forchheimgruppen takkebrev på esperanto. Det ble raskt en studiering i Gherla med tjue medlemmer, og noen måneder senere fikk de innbydelse til å besøke Forchheim. På forhånd kjente de to gruppene hver andre bare fra bilder, men et åtte måneders esperantokurs var nok til at det straks ble en stemning som om de hadde vært venner i tyve år. Det ble gjensidig i Romania med omvisning i de transsylvanske kulturherlighetene, og nå planlegges det ungdomsbesøk til Forchheim -- et 20-talls ungdommer går på esperantokurs i Gherla.

Selv om det hender at det til å begynne med mangler folk som kan esperanto, kan dette fort rettes på, gitt et par ildsjeler!

Over to tusen bøker på ti år

DET ER en jevn produksjon av bøker på og om esperanto: over 200 titler hvert år, med et samlet sidetall på over 25 000. I fjor kom det ut 235 bøker, flere enn på lenge. Oversatt skjønnlitteratur utgjør nærmere 1/4 av bøkene. Resten er fordelt på originallitteratur, interlingvistikk, politikk, historie, filosofi, religion, esperantobevegelsen, lærebøker og ordbøker.

Den nye utgaven av Verdensforbundets bokkatalog er på 170 sider, og lister opp nærmere 5 000 titler.

Esperanto april s.72

Bok om jødeforfølgelsen i Budapest

Maskerado ĉirkaŭ la morto ("Maskerade rundt døden"), av Tivadar Soros, er en beretning om den jødiske familien Soros¹ opplevelse av jødeforfølgelsen i Ungarn under 2. verdenskrig og beleiringen av Budapest i 1944-45. Den kom opprinnelig ut på esperanto i 1965, og er nå nettopp kommet i ny og utvidet utgave, redigert av prof. Humphrey Tonkin, som også har foretatt en oversettelse til engelsk, utgitt i USA i fjor.

Den ene av forfatterens to sønner, George Soros, er nå en av verdens rikeste finansmenn, men er også kjent som en sterk motstander av totalitære regimer og for sitt sosiale engasjement.

Norsk Esperanto-Forbund

Olaf Schous v. 18

0572 Oslo

 Facebook

 Twitter

 RSS-feed

Kontakt oss

Ordbok

Esperanto-Nytt

Informasjon om bruk av cookies

Søk på siden...

Det er ikke tillatt å kopiere eller
bruke innhold fra denne siden uten
tillatelse fra forfatteren.